

**PAYLAŞILAN ERDEMLER: KÜLTÜR VE TARİH BOYUNCA
DEĞER VERİLMİŞ İNSAN GÜÇLERİNİN BİR NOKTADA
BİRLEŞMESİ***

Katherine Dahlsgaard

University of Pennsylvania

Christopher Peterson

University of Michigan

Martin E. P. Seligman

University of Pennsylvania

çev. Fatih Kandemir

Erzincan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Öğr.Gör., Din Psikolojisi

Öz: Pozitif Psikoloji, araştırma, tanı ve müdahale için bir omurga olarak pozitif özellikleri sınıflandırmak amacıyla üzerinde mutabık kalınmış bir yöntem ihtiyacı duyar. Sınıflandırmanın birinci adımı olarak yazarlar, her birinin ahlaki davranış ve iyi yaşam sorularına bulmuş oldukları cevaplar için Çin (Konfüçyüsçülük ve Taoizm), Güney Asya (Budizm ve Hinduizm) ve Batı'daki (Atina Felsefesi, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet) felsefi ve dini gelenekleri incelediler. Yazarlar bu yazılarda tekrarlanan 6 çekirdek erdem buldular: cesaret, adalet, insanlık, ılımlılık, bilgelik ve aşkınlık. Bu çakışma, yani erdemlerin bir noktada birleşmesi, insani güç ve erdemlerin sınıflandırılması için keyfi olmayan bir temele işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Karakter Güçleri, Pozitif Özellikler, Kültür, Pozitif Psikoloji.

**Shared Virtue: The Convergence of Valued Human Strengths
Across Culture and History**

Abstract: Positive psychology needs an agreed-upon way of classifying positive traits as a backbone for research, diagnosis, and intervention. As a 1st step toward classification, the authors examined philosophical and religious traditions in China (Confucianism and Taoism), South Asia (Buddhism and

* Bu makalenin yayımlandığı yer itibariyle künyesi şöyledir: Katherine Dahlsgaard, Christopher Peterson, and Martin E. P. Seligman, "Shared Virtue: The Convergence of Valued Human Strengths Across Culture and History", *Review of General Psychology* 2005, Vol. 9, No.3, 203-213. Yazarlar, Mayerson Vakfı, John Marks Templeton Vakfı ve Atlantik Hayırseverlik'in desteğinin minnetle kabul edildiğini belirtmişlerdir. Yazarlar ayrıca, Dan Ben-Amos, Joel Kupperman, Daniel Robinson, Fred VanFleteren ve Rick Werner'e bu makalenin taslağı üzerine faydalı yorumları için de teşekkür etmişlerdir.

Hinduism), and the West (Athenian philosophy, Judaism, Christianity, and Islam) for the answers each provided to questions of moral behavior and the good life. The authors found that 6 core virtues recurred in these writings: courage, justice, humanity, temperance, wisdom, and transcendence. This convergence suggests a nonarbitrary foundation for the classification of human strengths and virtues.

Keywords: Virtues, Character Strengths, Positive Traits, Culture, Positive Psychology.

الفصائل الشائعة: طباق قيم الناس إلى منبع واحد في إطار الثقافة والتاريخ

ملخص: يحتاج علم النفس الإيجابي ، للبحث والإثبات والتداخل منهجاً الذي يوافق كل الباحثين وبطريقة هذه يصنف أصنافاً إيجابية. الخطوة الأولى درس الكتاب اليهودية والنصرانية والهندية والإسلامية والفلسفة اليونانية. هؤلاء الكتاب اكتشفوا فضائل الأخلاق: الشجاعة، العدالة، الإنسانية، السماحة، المعرفة، السمو. بهذه الفضائل وصلوا إلى منبع واحد. الدراسة تفيد أساساً لا بتغير بالنسبة لأي شخص
كلمات مفتاحية: القيم، شخصية القوى، الأوصاف الإيجابية، الثقافة.

Giriş

Son yıllarda, psikolojik rahatsızlıkları anlama, tedavi etme ve önleme konusunda büyük gelişmeler kaydedildi. Bu gelişimlerin değerlendirilebilmesi için geniş ölçüde kabul görmüş olan iki sınıflandırma klavuzu vardır: Amerikan Psikiyatri Derneği'nin *Zihinsel Bozukluklar Tanı ve İstatistik El Kitabı (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-DSM-IV; 4. Baskı, 1994)* ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (1990) *Uluslararası Hastalık Sınıflandırması (International Classification of Diseases-ICD)*. Mutabakata dayalı sınıflandırmalar, kamunun yanı sıra profesyonel gruplar arasındaki iletişime olanak sağlayan esas araştırmacılara ortak bir kelime hazinesi sağladığı için önemlidir.

DSM-IV ve *ICD*, insanlar için sorun teşkil eden şeylerin birçoğunu açıklar; ancak bu şeylerin doğruları nedir? Kısmen çok önemli bir başlangıç noktası olan insanî erdemlerin empirik olarak bilinçli ve karşılıklı mutabakata dayalı bir sınıflandırmasından yoksun kaldığımız için psikoloji, uzun bir süre beşerî fazileti görmezden geldi. *DSM-IV* ya da *ICD* ile karşılaştırılabilir hiçbir şey insanî güçler için mevcut değildir. Psikologlar, ruh sağlığı, sağlıklı yaşam ya da iyi oluştan

bahsettikleri zaman, sanki tanı kriterlerinin yetersizliği bizim hepimizin çaba gösterdiği hedef olmalıymış gibi, hastalığın, sıkıntının ve düzensizliğin yokluğundan az daha fazlasını kast ederler (krş. Jahoda, 1958).

Ya karanlığa küfredebiliriz, ya da bir mum yakabiliriz. Bizim bu makaledeki amacımız, *DSM-IV* ve *ICD*'nin insanlar için doğru olanın ne olduğu, özellikle de karakter güçlerinin kişinin içindeki potansiyelini iyi kullanmaktan doğan memnuniyete katkısı ve böylece iyi yaşama olanak sağlaması ile ilgili çalışma için bir temel önererek başlattığı şeyi genişletmektir (Peterson ve Seligman, 2004). Bir sınıflandırma şeması önererek *DSM-IV* ve *ICD*'nin örneğini takip ederiz. Can alıcı farklılık şudur ki, bizim ilgi alanımız, psikolojik hastalıktan ziyade psikolojik güçtür.

Erdemlerin geniş kapsamlı ve ayrıntılı bir listesinin önerilmesi işi yüzlerce kez yapılmış çok kolay bir iştir. Ahlâk felsefecileri, teologlar, yasa koyucular, eğitimciler ve velilerin hepsinin karakterin ne anlama geldiği konusunda bir fikirleri vardır ve bunların bazıları, iyi yaşanmış bir hayatı oluşturan erdemlerin kesin bir listesini ifade etme konusunda ısrar etmişlerdir. Önceki sınıflandırma şemasına yapılan en sık itiraz bu sınıflandırmaların evrensel olma konusundaki beklentileri karşılayamaması ve bunların esasen kendine özgü olmalarıdır. Kısacası, itiraz tipik bir tartışmaya gider; erdeme gelince, evrensel edemler yoktur.

Fakat, belki de uygun soyutlama düzeyinde aranarak tespit edilebilen, *aynı anda her yerde bulunan* birtakım erdem ve değerler vardır. Belki de, antropolojik vetonun, ("Benim incelediğim kabile bunlardan birine sahip değildir!") tahrip edici olmaktan ziyade, daha ilgi çekici olduğu çok fazla kabul edilmiş bazı erdemler vardır. Bundan dolayı, çift yönlü ve tamamlayıcı amaçlarla tarihsel bir araştırma yürüttük. Birinci amaç, literatür araştırması ve insan gelişimi için can alıcı öneme sahip olan erdemleri listelemek için yapılan ilk ve etkili teşebbüsleri

yeniden gözden geçirmektir. İkinci amaç ise empiriktir: İlk düşünürlerin erdem katalogları bir noktada birleşir miydi? Gelenek ve kültürü dikkate almaksızın, belirli erdemlere yaygın bir şekilde değer verilmekte miydi?

Metot

Araştırmamızı insan uygarlığının üzerinde kalıcı etkisi ile tanınan kadim geleneklerle sınırlandırdık. Smart (1999) dünya felsefelerini gözden geçirdiği incelemesinde, insanlık tarihindeki en geniş etkili düşünce geleneği olarak Çin, Güney Asya ve Batı'yı aday gösterdi. Biz de Smart'ın yolunu takip ettik ve özellikle Çin'deki Konfüçyüsçülük ve Taoizm, Güney Asya'daki Budizm ve Hinduizm, ayrıca Batı'daki Atina Felsefesine, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet'e odaklandık. İncelememizi bu geleneklerin yazılı metinleri ile sınırlandırdık. İstemeyerek de olsa kullanılabilen yazılı metinleri olmayan entelektüel olarak verimli olan kültürleri çalışmamızın dışında bıraktık.

Geleneklerin içindekiler de dâhil olmak üzere en eski, en etkili, tercihen de hem en eski hem de en etkili olarak üzerinde konsensüs sağlanmış olan açıklayıcı tartışmaları araştırdık. Bilinçli olarak bir erdem kataloğunu, özellikle de açıkça numaralandırılmış erdemlerin formu içinde net bir başlangıcı ve sonu olan bir kataloğu geliştiren yazarları araştırdık (Örneğin, On Emir, Sekiz Kutsal Yol vb.).

Birden fazla muhtemel adayın var olduğu durumlarda, çalışma kapsamına giren geleneğin en önemli yönünü yansıtan adayı seçtik. Bu yüzden, örneğin, Pantanjali'nin (1979) *Yoga-Sutra*'da erdem konusunda özetlenmiş olan fikirlerini dâhil etmedik. Bu metin Hindu felsefesinin altıncı ortodoks okulu (yoga)nın temellerinden biri olmasına rağmen, *Bha-gavad Gita* (Thadani, 1990)'da özetlenmiş erdemler, hem daha kapsayıcı hem de daha iyi bilinmektedir. Bazen, tek bir metin çok fazla

temsil edici olarak ortaya çıkmaz, bu durumda gelenek başına birden fazla metni çalışmaya dâhil ettik.

Bir gelenek içerisinde erdem konusunda bilinçli ve özlü bir açıklama bulamadığımızda, sonuca ulaşmak için onun en iyi bilinen metinlerinin yanı sıra, muteber olan ikincil kaynakları incelemeye karar verdik. Örneğin, *Analects* (1992)'in hiçbir yerinde Konfüçyüs, önemli erdemlerin ayrı bir listesini peş peşe sıralamadı; daha doğrusu, Konfüçyüs, baştan başa erdemlere göndermede bulundu. Ancak bu yüzden metin, ittifakla, buradaki araştırmamızda odaklandığımız Konfüçyüs geleneği ile ilişkilidir.

Metinler ve erdem katalogları hemen hemen kronolojik bir sıra ile toplandı. Aday erdemler bazen muğlak bir şekilde tanımlandı ki, bu durumda kültürel bağlamda her bir maddenin (erdem) ne anlama geldiğini tespit edebilmek için ikincil kaynaklara ve uzman meslektaşlara başvuruldu. Analizimiz, tematik (konusal) olarak benzer erdemleri tespit ederek her bir listeyi özetlemeyi ve açıkça ortaya çıkan *çekirdek erdem* altında onları sınıflandırmayı içermektedir. *Çekirdek erdem* terimiyle, çok sayıda, güvenilir bir şekilde fark edilebilir daha yüksek derecedeki kategoriye yönelen daha özel erdemleri kast ediyoruz. Örneğin, çekirdek erdem olan adalet, adalet için mahkeme kararları, kanunlar ve yargılama kuralları tarafından yansıtılan daha spesifik erdem düşüncelerini temsil eden soyut bir kavramdır (Bok, 1995). Bir gelenek içindeki belirli erdemlerin bir çekirdek erdeme yönelmiş olduğunu söylemek, onların özelliklerinin hepsinin mükemmel bir şekilde sıralandığını iddia etmek demek değildir; aslında, onlar daha fazla özelliği paylaşmayanlardan ziyade paylaşanların birbirleriyle tutarlı benzerliklerini ortaya koydular (Yearley, 1990). İtme ve sıkıştırma olmadan çekirdek erdem kategorisinin içinde sınıflandırılmayan bireysel erdemler ayrı bir şekilde dikkate alındı.

Ayrıca, gelenekler arası belirli erdemlerin bir çekirdek erdeme doğru yöneldiğini söylemek, kültürlerarası bir erdemden bire bir örneğini bulduğumuz anlamına da gelmez. Elbette, adalet gibi soyut bir düşünce, bir kültürden diğerine kısmen farklı değişiklikler ifade eder ve kendilerine oldukça farklı nedenlerden dolayı değer verilir. Yine, bizim aradığımız şey, belirli bir çekirdek erdemden arkasındaki daha yüksek anlam dizisinin, herhangi bir çekirdek erdemden ziyade, onun kültürlerarası benzerleriyle daha iyi sıralanmış olan tutarlı benzerlikleridir (örneğin, Konfüçyüs adalet örnekleri, Platonik bilgelik örneklerinden ziyade, Platonik adalet örnekleriyle daha fazla ilişkilidir). Bizim tespit ettiğimiz şey, farklılıkları ağır basan kültürlerarası benzerlikler içindeki örneklerdir ve yine, belirli bir çekirdek erdem açık bir kültürler arası benzerine sahip olmadığına, son tahlilde ayrı olarak kabul edilir.

Tarih ve Kültür Boyunca Bir Noktada Birleşme

Literatür araştırmamız, kültürler arasında şaşırtıcı derecede benzerlik olduğunu göstermiştir ve cesaret, adalet, insanlık, ılımlılık, bilgelik ve aşkınlık (bkz. Tablo 1) gibi altı çekirdek erdemden güçlü bir şekilde tarihî ve kültürlerarası çakışmasına işaret etmektedir. Bizim amacımızın kültürlerarası geleneklerdeki geniş akrabaları anlamak olduğunu, tam olarak onların anlamsal ve kültürel eşitliklerini tartışmak olmadığını okuyuculara hatırlatırız. Şimdi, bu altı çekirdek erdemden her birinin, incelemiş olduğumuz farklı geleneklerde nasıl açıkça belli olduğuna dönelim.

Konfüçyüs Erdemleri

Konfüçyüs (M.Ö. 551-479) öğretileri, Çin düşünce ve uygarlık tarihinin en etkili olanıdır. Onun eğitim ve liderlik üzerine kural odaklı ahlâk ve siyaset felsefesi, M.Ö. 2. yüzyılda Çin'in resmi dini haline geldi ve bunun ötesinde, 2.000 yıldır zorunlu ders olarak okutulmaktadır (Smart, 1999).

Onun öğretileri ağırlıklı olarak özdeyiş formunda kaydedildi ve güvenli bir şekilde *Seçmeler* (The Analects) içinde toplandı (Confucius, 1992). Onun erdem konusundaki düşünceleri *Seçmeler* içine serpiştirilmiş olup, resmi bir katalog (fihrist) olarak mevcut değildi. Ancak, Konfüçyüsçülük öğretilerinde kabul edilmiş olan dört ya da beş merkezî erdem olduğu konusunda bilim adamları arasında mutabakat vardır: *jen* (insanlık, insanî kalplilik ya da yardımseverlik olarak değişik şekillerde tercüme edilmiştir), *yi* (vazife, adalet, eşitlik), *li* (görgü kuralları ya da törensel davranış ayinlerini yerine getirme), *zhi* (bilgelik ya da anlayış) ve belki, *xin* (doğru sözlülük, samimiyet ya da iyi niyet; Cleary, 1992; Do-Dinh, 1969; Haberman, 1998a).

İnsanlık, Konfüçyüs tarafından en fazla yüceltilmiş erdemdir. *Seçmeler* boyunca bu çekirdek duygu diğer erdemlerin hepsinin içine nüfuz eder. Örneğin, vazife (*yi*)'nin Konfüçyüsçü amacı, hak etmeyen ve az sayıdaki güçlü bir azınlığa yönelik birçok alçak gönüllü boyun eğişin bir reçetesi değildir; aksine vazife, kişilerin ailevî ilişkilerle başlayan ve dışarıya, devlete doğru uzanan, birbirleri ile ilişki içinde sahip olunması gereken karşılıklı saygıyı gösterir (Huang, 1997).

Aynı zamanda, iyi etik kurallarının (*li*) Konfüçyüsçü ilkesi diğerlerini duyarlı bir şekilde ele almanın bir yönergesi olarak anlaşılır; Konfüçyüs (1992, s. 127) “kendine hâkim olmak ve nezakete dönmek, insan olmaktır” şeklinde yazmıştır (12:1). Böylece, kişinin günlük davranışındaki nezaket ve saygının geliştirilmesi insanlığın yetiştirilmesi ile eş değerdi. Çünkü, tutumlar ve saygı, katı bir şekilde kurallara ve boş törensel geleneğe bağlanmaktan ziyade, daha çok başkalarının duygularını dikkate alma ile ilgilidir. Konfüçyüsçü bilgelik (*zhi*) en iyi şekilde, insanlık, adalet ve görgü kurallarına yönelik bilinçli bir aklın işlevsel uygulaması olarak anlaşılır, doğruluk (*xin*) ise önceki dört erdem idealine yönelik sadakat tarafından örneklendirilen şeydir (Cleary, 1992).

Konfüçyüs açık bir şekilde ılımlı olmaktan bahsetmemiştir, fakat onun insanî yaşam için önemine güçlü bir şekilde işaret etmiştir. Dinsel ritüeller üzerine yerleştirilen önem, muhtemelen insanlık için olduğu kadar görgü kurallarına saygıyı ve öz denetimi içerir. Konfüçyüs, hem kişisel ilişkilerinde hem de *Seçmeler*'de alçakgönüllülüğü ve öz denetimi savunmuştur. *Seçmeler*'de Konfüçyüs, kişinin sade yaşamasını (6:10), kibirli övünmelerden (6:14) ya da aşırılıktan sakınmasını (3: 4), ve ödülden önce sıkı çalışmayı (6:22) erdemli olmanın gereği olarak tavsiye etmiştir.

Tablo 1: Çekirdek Erdemler	
Erdemler	Tanımlar
Cesaret	İçsel ya da dışsal karşı koymalarla karşılaşıldığında hedefleri başarma iradesinin kullanımını içeren duygusal güçlerdir; örnekler yiğitlik, sabır ve güvenilirliği (dürüstlük) içerir.
Adalet	Sağlıklı toplumsal yaşamın altında yatan, vatandaşlıkla ilgili güçlerdir; örnekler doğruluğu, liderliği ve vatandaşlığı ya da takım çalışmasını içerir.
İnsanlık	Diğerlerine "yönelme ve dostça davranma"yı içeren kişilerarası güçlerdir (Taylor vdğr., 2000); örnekler sevgi ve nezaketi içerir.
İlimlilik	Aşırılığa karşı korunma güçleridir; örnekler affediciliği, tevazuyu, basireti ve kendini kontrolü içerir.
Bilgelik	Bilginin kazanımını ve kullanımını gerekli kılan bilişsel güçlerdir; örnekler yaratıcılığı, merakı, yargıyı ve (diğerlerine rehberlik sağlayan) bakış açısını içerir.
Aşkınılık	Daha büyük evrenle bağlantılar kuran ve böylece, anlam sağlayan güçlerdir; örnekler şükran, umut ve maneviyatı içerir.

Açıkça adlandırılmayan bir diğeri erdem de aşkınlıktır. Çinliler ilâhî bir yasa koyucuya inanmadılar ve Konfüçyüs'ün felsefi odağı açık bir şekilde insan işleyişinin seküler ve akılcı yönleri

üzerindedir, kozmik ya da ruhsal yönleri üzerine değil (5:13 ve 11:12). Bu durum, Konfüçyüs'ün aşkın'ı tamamen boş verdiği ya da onu anlamsızlığa havale ettiği anlamına gelmez (Hall ve Ames, 1987). Örneğin, ahlâkî davranıştaki mükemmellik, aşkınlık durumunda elde edilebilir: Şöyle ki, Konfüçyüs, erdemin kökenini tartışırken cenneti hatırlatmış (7:23) ve kutsal olandan sonra, kusursuz erdeminin model alındığı (ölmüş) bilgelere saygıyı ısrarla tavsiye etmiştir (6:17 ve 16:8; ayrıca bakınız: Haberman, 1998a)

Taoist Erdemler

Onun bilge bir kişi ya da birden çok kişi olup olmadığı ve ona atfedilen en önemli çalışma olan *Tao Te Ching*'in (Lao Tzu, 1963) onun hayatından çok sonraları (Graham, 1998; Kohn, 1998; Lynn, 1999) oluşturulup oluşturulmadığı ihtilafli olsa da Taoizm'in kurucusu Lao Tzu (yaklaşık olarak MÖ. 570- ?) Konfüçyüs'ün çağdaşı sayılır. Lao Tzu'nun temel prensiplerden birisi aşkınlıktır: Cennetleri ve dünyayı yöneten *Tao* ya da *yol* tanımlanamaz, bilinemez ve hatta ifade edilemez (Lao Tzu, 1963, Bölüm 1). Ayrıca tercüme de edilemez: Yol, (Çince yazılışı hareket halindeki bir baş şeklidir) aynı anda istikamete, harekete, metoda ve düşünceye atıfta bulunur ve tek bir sözcük, onun toplam anlamının derinliğini betimleyemez. Üstelik o, erdemi (*Te*) de içeren bütün şeylerin yaratıcısıdır; fakat hareket etmez: onun davranış tarzı spontane ve çabasızdır (Cheng, 2000; Wong, 1997).

Tao Te Ching'in metni genellikle şifrelidir ve özellikle Batılı olanların bu metinlerin ayetlerini yorumlama girişimleri asla tanımlayıcı olamaz (Clarke, 2000; LaFargue, 1998). Konfüçyüs gibi Lao Tzu da felsefesini, yöneticileri reforme etmek ve toplumu iyileştirmek için kullanmaya çalıştı (Cheng, 2000). Daha ziyade, Lao Tzu'nun çoğunlukla inandığı şey “doğallık”ın ya da “kendiliğindenlik”in (*tzu-jan*) ya da çaba olmaksızın varoluşun erdem olmasıydı. Bilginler, sosyal hayat içinde doğallığı

gerçekleştirmek için gerekli metot olan eylemsizlik (*wu-wei*) ile birlikte doğallığın Taoizm'in önemli erdemi olduğu konusunda uzlaşma eğilimindedirler (Cheng, 2000). Burada anlatılmak istenen şey, Lao Tzu'nun diğer erdemlere, ancak kendiliğinden oluşan daha yüksek bir şeyden meydana gelmesi şartıyla değer vermiş olmasıdır. *Tao Te Ching* daha sonra açık bir şekilde insanlık, adalet ve âdetlere uygunluk erdemlerine, ancak daha yüksek olan kendiliğindenlik erdeminden sonra (ya da o erdem varlığında) önemli olarak atıfta bulundu (bölüm 38).

Aynı şekilde, bilgelik hem yöneticiler hem de halk arasında benimsenmiştir, ancak eğer bilgi bu yolun hakiki bir çeşidi ise de, açgözlülük için kullanılmış olan yüzeysel bir tür değildir: Lao Tzu (1963)'ya göre, bilge bir idareci “zeki (fakat) derin bir anlayışa sahip insandır” (bölüm 15); o, “ne açık bir düşünceye sahip olsun diye kendi görüşünde ısrar eder, ne de gerçeği görsün diye kendini haklı çıkartmaya çalışır” (bölüm 22; ayrıca 3, 19, 33, ve 49'lara da bakınız). Ve ılımlılık, hem tevazu hem de maddî zenginlik ve ayrıcalığın sahte tanrılarını izlemeden kendini dizginleme açısından, sıkı sıkıya savunulur: “Zenginlik ve güçle kibirlenen kişi...kendi felaketinin tohumlarını eker” (bölüm 9); “güvenilirliğine zarar veren, kendi başarıları ile övünen kişi...bilgelikte hiçbir gelişme tecrübe etmeyen kibirli kişidir” (bölüm 24); “şan ve şerefi tadan; ancak tevazuyu koruyan kişi....sonsuz erdem konusunda yeterli biridir” (bölüm 28).

Budist Erdemler

Budizm, büyük çeşitliliği olan ve ulaşılmaktan uzak bir felsefi-dinî gelenektir; Budizm'in öğretileri ve uygulamaları bugün Güney Asya'daki doğum yerinden Çin, Tibet, Kore, Japonya, Tayland, Endonezya ve ötesine uzanır. Ancak, öğretilerin hepsinin kökenleri Buddha (MÖ. 563?-483?) ya da Konfüçyüs gibi aynı zamanda ve İsa'dan önceki yüzyılda yaşamış olan, “Aydınlanmış Kişi”ye dayanır. Kabul görmüş Kutsal

Külliyyata ait metinler, yaşam, ölüm ve yeniden doğumun (*samsāra*) kronik ıstırabının sonunu araştırmak için kişinin geleneksel ve rahat yaşamını terk etmesini tanımlar. Yolculuk, çilecilik ve yoga meditasyonundan yıllar sonra Buda, aydınlanma, *nirvana* yoluna rastladı: varoluşun nihai kaderi, eksiksiz mutluluk durumu, benlik ve onun arzularının ortadan kaldırılması ile kazanılır (Bhatt, 2000). Buda, uygulamadaki doğru sıralama ile herhangi bir kişinin nirvanaya ulaşabildiğine inanıyordu ve o, yaşamının geri kalanını insanlara onun yolunu öğreterek geçirdi (Dutt, 1983).

Eğer klasik Budizm'in temel bir erdem kataloğu varsa bu, Buda'nın ilk vaazında tavsiye etmiş olduğu Dört Yüce Gerçek (*ārya satyāni*)'in daha kapsayıcı doktrininin bir alt kümesi olan Sekiz Aşamalı Kutsal Yol'dur. Dört Yüce Gerçek şunlardır: (1) Yaşam acıdır; (2) Bu acının sebebi ihtiras ya da arzunun "doğum günahı"dır; (3) acı sadece nirvanada, arzunun kesilmesiyle yok olur; ve (4) nirvanaya doğuştan arzuya olan eğilimi önlemek için sekiz kollu bir strateji olan Kutsal Yolu (ya da Orta Yolu) izleyerek ulaşılabilir. Sırasıyla Kutsal Sekiz Kollu Yol, kişideki (1) anlama, (2) düşünce, (3) konuşma, (4) eylem, (5) geçim, (6) çaba, (7) farkındalık ve (8) konsantrasyondaki mükemmellik ya da doğruluk düşüncesini hatırlatır (Fowler, 1999; ayrıca bakınız: Carter ve Palihawadana, 2000).

Bir diğer Budist erdem kataloğu *Beş Erdem* ya da *Emir* (*pañca-sīla*) olarak bilinen şey tarafından önerilmiştir. Bunlar ayinsel olarak, (1) canlıya zarar vermekten, (2) verilmeyen şeyi almaktan (hırsızlık ya da sahtekârlık), (3) duygusal zevklerle ilgili kötü davranıştan, (4) yanlış konuşmadan (yalan söyleme) ve (5) alkollü içkiler ya da ilaçlar nedeniyle düşüncesiz durumlardan kaçınmaktır (Harvey, 1990). Bir kişi insanlık ve adalet düşüncelerini birinci, ikinci ve dördüncü emirde ve ölçülü olmaya ya da kendine hâkim olmaya yönelik güçlü direktifleri üçüncü ve beşinci emirlerde bulabilir.

Son olarak, Budizm'in (*apramāna*; "sınırsızlar" olarak da bilinen) dört Evrensel Erdemi vardır: yardımseverlik (*maitrī*), merhamet (*karunā*), neşe (*muditā*) ve ağırbaşlılık (*upeksā*; bkz. Nagao, 2000). Bu erdemlerden, Budizm'in (teoriye karşı olarak) uygulamalı yönünden kabul görmüş değişik kutsal kitap metinlerinde bahsedilmektedir ve bu erdemler açıkça insanlığı desteklemektedir.

Düalizmi ortadan kaldırmaya ve aydınlanmaya vurgu yapan Budizm, doğrudan aşkın bir gelenektir. Ayrıca onun – benliği de içeren bütün her şeyin geçiciliği temel öğretisinin bir sonucu olarak- Batı'nın hermenötik çabalarını boşa çıkarma olasılığı da vardır. Armstrong (2001), ahlakî yönergelerin toplamının bazı çeşitleri olan Sekiz Kollu Yol'un eylem bölümünü yorumlamaya karşı uyarıda bulunmuştur; öyle yapmak, Budist öğretiyi daha yüksek bir güce boyun eğmenin Batılı kavramlarıyla bulandırır (diğer bir deyişle, bu öğretilere gönüllü bağlılık berraklığa ve aydınlığa yönelik engelleri kaldırmaya yardımcı olur). Birçok gelenekte olduğu gibi, daha doğrusu arzunun son bulması için tasarlanmış düşünce ve davranış eğilimleri oldukları için, Budist erdemlerin metafizik olarak kalıcı olgular olmadığını (çünkü Budizm'de stabil olgular yoktur) da not edilmesi önemlidir.

Hindu Erdemler

Upanişadlar olarak bilinen kutsal metinler koleksiyonu, Hinduizm'in manevî ve metafizik yönlerini işler. Bu metinlerin en eskisi M.Ö. altıncı ya da yedinci yüzyılda ortaya çıkmış gözükür. Budizm'in yükselişinden önceki belli belirsiz varlığı buna işaret eder. En eski *Brihad Aranyaka Upanishad*, erken ve modern Hinduizm'in merkezî teolojik öğretilerinin bazılarını açıklamıştır: *Brahman*'ın birleştirici ilkesi, kutsal mutlak güç ve evrenin yaratıcısı; bütün her şey eninde sonunda *Brahman*'a geri uzandığı için, bütün her şeyin birbirine karşılıklı bağlılığı ile ilişkili düşünce; ve benliğin ve *Brahman*'ın karışımından gelen yeniden doğum döngüsü (Haberman, 1998b; Leaman, 1999).

Hinduizm ve Budizm, benlik düşüncesinde birbirinden ayrılır: Eski gelenekte kişilik ölümsüz, evrensel ve *Brahma*'dan ayırt edilemezdi; sonrakinde (yani Budizm'de) ne kalıcı bir benlik ne de nihaî bir yaratıcı vardır (Harvey, 1990).

Hinduizm'de vurgu özveri ve feragat gibi kişisel erdemler üzerinedir; bu erdemler şimdiki yaşamda kendini geliştirmeyi ve gelecekteki daha yüksek bir "kast'ı (caste)" elde etmeyi ya da ondan kurtulmayı destekler. Bu nedenle, *Bhagavad Gita*'nın kutsal metninde anlatılan (Thadani, 1990) Hindu erdemlerinin bir kataloğu, kast kavramlarıyla iç içe geçmiştir. Bu metin Brahmanlar (eğitilmiş aristokratlar), Kşatriyalar (askerler), Vaisyalar (tarım ve düşük ticaret emekçileri) ve Sudralar (daha düşük işçiler ve hizmetliler)'dan oluşan sınıflara ayrılmış bir toplumu anlatır. Dört kastın her biri, üyeleri tarafından gösterilen karakteristik erdem ile ayırt edilir. *Brahma*'nın maneviyâtı kendisini kefaretle, öz kontrol, sabır, iffet, dürüstlük, bilgi, tecrübe ve inanç durumlarında gösterir; askerin oluşturduğu kasta atfedilen nitelikler, kahramanlık, beceri, şeref, dayanıklılık ve hayırseverliği (cömertlik) içerir; ve daha düşük kasta ise, işi hürmetkâr bir şekilde yapma erdemleri atfedilir: bu insanlardan, mevcut yaşamlarında manevî ve zihinsel başarı hemen hemen hiç beklenmez (Thadani, 1990).

Kişisel gelişim üzerine vurguları olan Hinduizm, Budizm'e benzerlik gösterir; ancak vatandaşlık erdemine olan Konfüçyüs (ve sonra açıklanacak olan Atina) inançları ile keskin bir şekilde tezat oluşturur. Anlamları biraz kültürel özgünlüğe sahip olsa da, çekirdek erdemler Hindu geleneği içinde tematik olarak mevcuttur. Bilgeliliği ele alalım: Benliğin aşkın bilgisini elde etmenin Hindu (ve Budist) ideali, eğitim ve tecrübe yoluyla kazanılan bilgeliliğin öneminin Konfüçyüs kavramı ile doğrudan kıyaslanmamasına rağmen, daha yüksek bir bilgiye yaklaşma teması tüm geleneklerde merkezî öğretilerdir. Brahman kavramı olarak başvurulmuş olan aşkınlık kavramı, *The Bhagavad*

Gita'nın başından sonuna kadar yayılmıştır ve adalet (dürüstlük), ılımlılık (ölçülü olma) ve insanlık (yardımseverlik) örneklerinin hepsi ortaya çıkışlarını belirli kastlara atfedilmiş erdemler olarak görürler. Ayrıca şunu da unutmamak gerekir ki, adalet kavramı, bir kişinin hayatındaki eylemlerin gelecekteki kast durumunu belirlediğine dair Hindu inançlarıyla örülmüştür. Kutsal metin, erdemin kültür içinde, aynı anda her yerde olmadığı ile ilgili tartışma yapmaz, aksine farklı erdemleri farklı kastlara atfeder; bundan dolayıdır ki, Hindu kültürünün askerler için cesareti ve diğeri herkes için korkaklığı desteklediğini tasavvur etmek zordur.

Atina Erdemleri

Batı'nın ilk büyük erdem kataloğu Platon (MÖ 427-347) tarafından ideal insan toplumu üzerine bir başyapıt olan *Devlet* adlı eserinde açıkça belirtilmiştir. Burada Platon, sözcüsü olarak Sokrates'i kullanarak ideal bir şehrin dört çekirdek erdemi olarak bilgelik (*sophia*), cesaret (*andreia*), ölçülü olma (*sôphrosune*) ve adalet (*dikaisunê*)'i önermiştir (1968, IV, 427e). Platon bu niteliklerin, bireysel ruhun yaratılışındaki kendi dayanak noktasına sahip olan yurttaşlık erdemlerinin sınıf temelli bir hiyerarşisinden meydana geldiğini iddia etmiştir (IV, 441c). Yani, yurttaşlık erdemlerinin arzu edildiği şekliyle bölüştürülmesi –bilgelik, yönetici sınıfa; cesaret, asker sınıfına aittir- bireyin sağlıklı işleyen psikolojisinde yansıtılır. Ruhun bölümleri vardır ve her biri bir erdeme aittir: Bilgelik muhakeme ile çalışır, cesaret “güçlü” kısmıyla çalışır ve ölçülü olma, arzu üzerinde uygulanır. Hem yurttaşlıkta hem de bireysel durumda adalet (ahlâkî eylem), her bir bölüm kendisine tahsis edilmiş olan görevini uygun bir şekilde yerine getirdiği zaman oluşur (IV, 443d-e; bak: Johansen, 1991/1998). Bu Platonik erdem vizyonu, daha önceden özetlenmiş olan Hindu düşüncesiyle kıyaslanabilir: Erdemler meslek ve sınıf sınırlarıyla kategorize edilirler.

Platon'nun öğrencisi Aristoteles (MÖ. 384-322) *Nikomakhos'a Etik*'te erdemli davranışın, ideal bir şehrin bir yurttaşı tarafından uygulanan sosyal bir uygulama olduğu şeklindeki iddiayı devam ettirdi (2000, V.I, 1129a). Aristoteles için erdem, deneme yanılma yoluyla öğrenilerek elde edilmiş bir beceridir. Bununla bağlantılı olarak bu, ortalamanın bir ilkesi olarak bilinen onun erdem kategorizasyonudur: Bir insan, bir durumla karşılaştığı zaman akla, deneyime ve bağlama güvenerek eksiklik ya da fazlalık eğiliminin iki uç noktası arasında bir eylem rotası seçer. İki aşırı uç arasındaki orta, erdemdir (1107a). Örneğin cömertlik, savurganlık ve cimrilik arasındaki ortadır (1120a); mertlik, gözü karalığın ve korkaklığın ortasıdır (1116a).

Aristoteles'in erdemler listesi, orijinal Platonik dördlüyü içerir (cesaret, adalet, ölçülülük ve bilgelik), fakat Aristoteles, bunlara cömertlik, nüktedanlık, samimiyet, doğruluk, ihtişam ve ruhun azameti gibi diğer erdemleri de eklemiştir (Aristoteles, 2000, IV). Bu erdemlerin son ikisi (ihtişam ve ruhun azameti) modern okuyucuya garip gelebilir: İhtişamın, zevkli bir şekilde olsa bile, fedakarlıklar ve savaş gemileri gibi onurlu araçlar üzerine bolca harcama yapma ile ilgisi vardır (IV.II); ruhun azameti, kişinin kendisini özellikle onur gibi büyük şeylere layık olarak düşünmesi anlamına gelir (IV.III).

Ne Platon ne de Aristoteles'in açıklamasında aşkınlık bir erdem olarak tanımlanmıştır. Fakat, Konfüçyüs'ün durumunda olduğu gibi, çok önemli bir kazanım olarak aşkınlık kavramı Konfüçyüs'ün çalışmalarının içine yayılmıştır. *Devlet*'te Platon, ideal şehrin nasıl yönetilmesi gerektiğini tanımladı; Ona göre, içsel erdem anayasaları bencil çıkarlarının üzerinde olan filozoflar şehri yönetmelidir. Fakat onun kabul etmiş olduğu bu durum henüz dünyada gerçekleşmemiştir. Fanî insanın bu modeli bulması için cennete bakması gerekecektir (IX, 592a-b). Aristoteles erdem ve mutluluk (*eudaimonia*) arasındaki ilişkiyi tartıştığı zaman aşkınlığa başvurdu. Aristoteles (2000, s. 194)'e

göre mutluluk, “erdeme uygun eylemdir” (X.VII, 1177a). Aristoteles bütün erdemlerin içinde olduğu son kitabı *Nikomakhos’a Etik*’te bilgeliğin en mükemmel erdem olduğunu ifade etmiştir ve bilgeliğin kullanımı –tefekkür- kusursuz mutluluğu oluşturur. “O zaman akıl, insana kıyasla Tanrısal bir şeyse, ona uygun bir yaşam da, insan yaşamına kıyasla Tanrısal olacaktır” (Aristoteles, 2000, X.VII, 1177b, s. 194).

Aynı şekilde insanlık (iyilik, sevgi), her iki Atinalının açıklamalarında kesinlikle belirlenmiş bir erdem olarak isimlendirilmedi. Ancak, ortak insanlık, dostluğun önemi, cömert ve yardımsever eylemler, diğeri acı verme değil mutluluk verme düşünceleri her iki eserin tamamına yayılmıştır.

Hıristiyan Erdemler

Hıristiyanlar’ın klasik insan güçleri listesi olan Yedi İlahi Erdem, Thomas Aquinas’ın (1224-1274) *Summa Theologiae* (1273/1989)’sinde tanımlanmıştır. Bu çalışma Hıristiyan teolojisi açısından Aristotelesçi (pagan) felsefenin başarılı bir yorumu olarak meşhur olduğu için, bu metni Yahudilerinkinden önce açıklıyoruz.

Kendi erdem kataloğunda Aquinas, Aristoteles’in Platon’a ilavelerinin hepsini sildi. Aquinas, ılımlılık, cesaret, adalet ve bilgelik ana erdemlerini tutarak ve ona St. Paul’un önermiş olduğu, inanç, umut ve yardımseverlik (ya da sevgi)den oluşan üç teolojik erdemi ekleyerek kendi listesini oluşturmuştur. Aquinas erdemlerin hiyerarşik organizasyonunu savundu: Bilgelik başlıca erdemlerin en önemlisidir. Fakat, inanç ve umudun aşkınlık erdemleri, yedi erdemden biri olarak azamî hüküm süren yardımseverlikten (sevgiden) daha önemlidir. Şunu unutmayın ki, Aquinas, Yedi İlahî Erdem içerisinde bizim altı çekirdek erdem olduğuna inandığımız şeyi tek tek belirtmiştir: O dört ana erdemi ismiyle takdim edip aşkınlığı

inanç ve umut erdemleriyle, insanlığı ise yardımseverlik erdemleriyle birlikte zikretti.

Yahudi Erdemler

Yahudi Kutsal Kitabı'nda, Yahudi kültüründe değer verilen erdemlerle özellikle ilişkili iki bölüm vardır: Mısır'dan çıkışta Musa tarafından teslim alınan On Emir'in açıklaması ile erdemlerin ve ahlaksızlıkların sonuçları üzerine bazı yönergeler sağlayan iki Özdeyişler (Proverbs) kitabı. On Emir, bu gelenek içinde desteklenmiş olan erdemlere dair çıkartılabilen sonuçlardan oluşan, “-eceksin” ve “-meyeceksin”in bir listesidir. On Emir, Cumartesi gününün kutsal olarak muhafaza edilmesini ve anne-babaya saygı duyulmasını emrederken, çoktanrıçılığı, putperestliği, Tanrı'nın adını boş yere ağza almayı, öldürmeyi, zinayı, çalmayı, yalan söylemeyi ve açgözlülüğü yasakladı (Çıkış 20:1-17, Revize Edilmiş Standart Versiyon). *Adalet*e, cinayet, hırsızlık ve yalancılığa yönelik yasaklarda; *ılmıllığa*, zina ve açgözlülüğe yönelik yasaklarda; *aşkınlığa* ise, genel olarak ilahî hâkimiyetin başlangıç noktası içinde işaret edilir.*

Ahlâkî ve dinî davranış üzerine Yahudi gençlere yönelik bilgece talimatlar Özdeyişler'in temel ilgisidir. Özdeyişler'in ilk kitabının açılış satırları ahlâkî yükseltmeye bir çağrıdır ve örneğin; Yahudiliğin değer verdiği bilgelik, adalet ve sağduyu erdemlerini ayırt etmede oldukça açıktır. Özdeyişlerin II ve IV. kitapları Solomon'a atfedilir ve (ahlaksızlığa karşı uyarının yanında) özellikle erdemli davranışla ilgilidir. Özdeyişlerin birçoğu hâlâ çok iyi bilinmektedir. (Örneğin, “Öz-kontrolü olmayan bir insan, zorla girilmiş ve duvarsız bırakılmış bir şehir gibidir”). Özdeyişler'in mısraları çoktur ve birçok erdem

* Vurgular Çevirene Aittir.

desteklenmiştir. Onlar bütünlüğü (cesareti); doğruluğu, liderliği ve güvenirliği (adaleti); sevgiyi, merhametliliği, nezaketi (insanlığı); çalışkanlığı, sağduyuyu, tevazuyu ve kısıtlamayı (ölçülü olmayı); umudu ve Tanrı'nın sevgi ve korkusunu (aşkınlığı) ve anlayışı, bilgiyi ve öğrenime saygıyı (bilgeliği) içerir.

İslâmî Erdemler

İslâm'ın temel erdemleri Muhammed (MS. 570-632)'in yaşamı sırasında ve O'nun hayatından kısa bir süre sonra şekillendi. Vahiyler, Cebrail tarafından ona nakledilmiş, Kur'an (ezberlenen parça) olarak bilinen kutsal kitabın 114 suresi içerisine kaydedilmiştir ve Hz. Muhammed'in İsa'nın halefi ve son peygamber olduğu iddiasının temelini atmıştır. Vahiyler, organize olmuş İslâm inancına doğru hızlı bir şekilde gelişmiş olan, O'nun daha sonraki öğretilerinin temelini de belirlemiştir (Leaman, 2002).

Önemli noktalarda Yahudi ve Hıristiyanlıktan farklı olsa da İslâm, yine de onlardan etkilendi ve diğeri dinlerin erdemlerinden bazılarını kendine dâhil etti (Mahdi, 2001). Kur'an'da sunulan düşüncelerin, felsefi düşünceye yönelik eğilimi filizlendirdiği düşünülür; sırayla, bazı Hint kaynaklı zorlamalara rağmen, İslâm felsefesinin gelişimi üzerine ana etkinin Yunanlılara ait olduğu varsayılır (Dunlop, 1971).

İslâm felsefesi, Allah'ın merkezî konumu ve önemi ile temayüz eder (Leaman, 2002). Mahdi (2001), tarihsel olarak İslâm toplumunu karakterize eden "tek tutumun" vahye ve ilahî hukuka şükran olduğunu kaydetti (s.17) ve bu yüzden, aşağıda zikredilmiş olan istisnaya rağmen, aşkınlığın ilk felsefi metinlerde merkezî ve güçlü bir rol oynaması sürpriz değildir.

Fârâbi (MS. 870-950), "ilk göze çarpan İslâm mantıkçı ve metafizikçisi" olarak öne çıkar. (Fakhry, 1983, s. 107). O, çok sayıda Platoncu ve Aristocu yorumsal çalışmalarıyla tanınır ve onun *Fusûlü'l-Medeni*'de sunulmuş olan en özlü erdem kataloğu,

Platon ve Aristoteles'in erdem kataloğu ile oldukça benzerdir (*Aphorisms of the Statesman*; Fârâbi, 1961). Fârâbi'nin genellikle İslam Felsefesi'nin kurucusu olarak kabul edilmesinden dolayı, onun erdemle ilgili tartışması kimi zaman görece kutsalı ihmal ediyor olsa da, buraya dâhil edilmiştir.

Fusûlü'l-Medeni, geniş ölçüde ruh sağlığı ile ilgili 96 aforizmadan oluşur. Spesifik olarak Fârâbi (1961), mükemmellik arayışı içindeki bireysel ruhu en iyi şekilde besleyen devleti tanımlamıştır. Yine bu eser, doğrudan politik bir çalışmaydı: Fârâbi özellikle peygambere referansta bulunmadı ve nadiren vahiyden ve felsefeden bahsetti; daha doğrusu, onun odağı şehir-devleti üzerinedi ve sürekli olarak ideal yurttaş ve yöneticinin ideal eylemlerine değindi ve onları tanımladı (Butterworth, 2001).

Fârâbi (1961)'nin erdem kataloğunun çoğu tanıdıkır: şehir devletindeki adalet, merkezî ilgidir ve erdem, Aristo'nun "orta" doktrinini yansıtan iki aşırı uç arasındaki orta yoldur (Aforizmalar 61-67). Fârâbi, bölünmüş ruh kavramını takdim ettiği zaman, Atinalılardan da yararlanır: Ruh, rasyonel ve arzu edici diye ikiye¹ ayrılır ve her bir parçanın kullanımı, birbirine denk olan akılcı ve ahlâki erdemleri oluşturur (Aforizmalar 8 ve 9).

Akılcı kategorideki erdemlerin kişisel tefekkür erdemleri olduğu görülür, oysa ki, ahlâkî erdemler başkalarıyla ilişkide başvurulan sosyal erdemlerdir. Akılcı kategoriye dâhil olanlar,

¹ Yazarlar, Fârâbi'nin ruhu rasyonel ve arzu edici diye iki başlık altında kategorize ettiğini ifade etmişlerdir. Ancak Fârâbi ruhu beş kategoriye ayırmaktadır. Ona göre nefsin (ruhun) kısımları (el-eczâ) ve melekeleri (el-kuvâ) beştir: (1) besleyici (el-ğâzî), (2) hisseden (el-hâsse), (3) tahayyül eden (el-mütehayyil), (4) arzu ile ilgili (arzu eden) (en-nüzû'i) ve düşünen (en-nâtık), *Fârâbi'nin İki Eseri: Siyâset Felsefesine Dair Görüşler "Fusûlü'l-Medenî" ve Mutluluk Yoluna Yönelme "Tenbîh Alâ Sebîli's-Sa'âde"*, (Çev. Hanefi Özcan), M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 2014., s.50. (Çev. Notu).

“bilgelik, akıl, zekâ, zekilik, kusursuz anlayış”tır; etik kategoridekiler, “ölçülülük, eli açıklık (cömertlik) ve adalet”tir (Aforizma 8). Dolayısıyla biz, bir çekirdek insanlık erdemi (cömertlik) eklenmiş ve eşit konum elde edilmiş olmasıyla, Platoncu erdemlerin bir tekrarını görüyoruz. Peygambere yönelik özel bir ihmaline rağmen aşkınlık, Fârâbî (1961)’nin din ve felsefenin bağdaşabileceği ve erdem uygulamasının kendi içinde manevî bir eylem olduğuna yönelik verilmiş olan tartışma ile ilgili açıklamasında ortaya konulmuştur (örneğin, Aforizmalar 68, 81, 86, 87 ve 94).

Sonuç

Bu projenin itici gücü, önermiş olduğumuz herhangi bir özel listenin kültürel ya da tarihsel olarak kendine özgü olacağı şeklindeki eleştiriden kaçınırken, insan güçlerinin mutabakata dayalı bir sınıflandırmasını oluşturma girişimimizdir (Peterson ve Seligman, 2004). Tarihsel kullanımımızdan öğrenmiş olduğumuz birinci ders şudur ki, belirli çekirdek erdemler konusunda zaman, yer ve entelektüel gelenek boyunca bir benzeşim söz konusudur. Bir gelenek diğeri içinde akarken, bir katalog diğeri ilham verip, sonra da ona bir yöntem sunarken, belirli çekirdek erdemler tatminkâr bir kararlılıkla tekrar etmiştir. Halbuki diğeri erdemler, bazı listelerde görünüp, daha sonra kaybolurken, belirli erdemler açık ya da tematik olarak gerçek bir dayanma gücüne sahiptir.

Erdemler ve değerler arasındaki farklar bir kenara bırakıldığında, bu genel özellikler, felsefe ve psikolojideki “evrensel” değerleri tanımlamayla ilgili çabalarla aynı görüşü paylaşırlar (bakınız: Bok, 1995; Schwartz, 1994). Onlar, ister pozitif ruhsal yaşam olarak adlandırılınsınlar, ister psikolojik iyi oluş, ister psikososyal erdemler, ister kendini gerçekleştirme, ister psikososyal olgunluk olarak, isterse de gerçek mutluluk olarak adlandırılınsınlar, bireyleri (psikolojik) iyi yaşama önceden hazırlayan özelliklerin çağdaş listeleri ile de uyumludurlar

(Peterson ve Seligman, 2004). Onlar, çağdaş bir işyerindeki mükemmelliğe yardımcı olarak tanımlanmış bireysel farklılıklarla (Buckingham ve Clifton, 2001) ve Batılı filozoflar tarafından daha son yüzyıllar içerisinde topluma mal olmuş erdemlerle birlikte (Comte-Sponville, 1995/2001) bir romantik partnerde (Buss, 1989) ya da bir arkadaşta (National Opinion Research Center, 2001) çok fazla arzu edildiğine inanılan özelliklerle de uyumludur.

Uyarılar sıralanmıştır. Birincisi, altı çekirdek erdemini eşit bir şekilde aynı anda birden çok yerde bulunup bulunmadığını sormak mantıklıdır. Muhtemelen değildir (bakınız: Tablo 2). Adalet ve insanlık, her bir geleneğin listesini tamamladığından en güvenilir erdem olarak ortaya çıktı; onlar açıkça adlandırılma eğilimindedirler ve biz *-en küçük toplumun hayatta kalması için kendilerine hayati önem verilmiştir-* onların gerçekten evrensel olduğundan şüphe duymuyoruz (Bok, 1995; de Waal, 2000; Ridley, 1996). İlimlilik ve bilgelik, (adalet ve insanlığa) yakın bir şekilde ikinci erdem oldular: en azından, uzun yazınsal geleneklere sahip olan kültürleri incelediğimizde, güvenilir ve genellikle açık bir şekilde ortaya çıktılar. Aşkınlık, çekirdek altının en çok üstü kapalı olan erdemi olduğu için, ancak beşinci sırada listeyi tamamlayarak, bir sonraki her yerde bulunan erdem olmuştur: aşkınlık, daima açık bir şekilde aday değildir; ancak, yaşama dair -dinî olarak destekli ya da değil- daha yüksek bir anlam ya da amacın var olduğu düşüncesi, cennete ya da tanrılara hizmet eder gözükken kanıksanmış erdem düşüncesi olan (Konfüçyüsçülük veya Atinalı felsefe gibi) listelere yönelik her bir geleneğe ilham verir. Son olarak, cesaret birçok listede oldukça açık bir şekilde aday gösterildi (genellikle fiziksel cesaret olarak); ancak, özellikle Konfüçyüsçülük, Taoizm ve Budizm gibi başka geleneklerde (cesaret) eksiktir. Biz bunun bu geleneklerde cesarete değer verilmediği anlamına geldiğinden kuşkuluyuz ve savaş alanının ötesine, diğer alanlardaki metanete cesaretin anlamını genişleten cesaretin daha modern

tanımları onların klasik literatürlerinde kolaylıkla fark edilebilir (örneğin, Yearley, 1990).

İkincisi, en saygın erdemın hangisi olduğu noktasında kültürlerarasında değişkenliğe rastladık. Her bir gelenek, iyi yaşanmış bir hayat için en doğru ve gerekli olarak bazı erdem kümesini aday gösterdi; ancak herhangi bir geleneğin iki listesinin hiçbirini birbirinin özdeşi değildir ve karşılaştığımız birçok erdemın çekirdek erdem listesine girme konusunda başarısız olması şaşırtıcı değildir. Zirâ bu erdemler, genişletilmiş ve belirsiz kritere göre bile, aynı anda her yerde bulunabilme testini geçemediler. Nüktedanlık ve ihtişam örneğinde olduğu gibi kültüre bağlı (her zaman her yerde olmayan) erdemlerin birçoğu, burada ve şimdiki erdemlerimize yakındır. Azamet ve doğallık örneğinde olduğu gibi diğer kültüre bağlı erdemler, bizim bakış açımızdan başka bir iklime ait gözüküyor. Her yerde bulunmayan bu erdem örnekleri, elbette önemlidir ve psikologlar tarafından ciddi dikkati hak ediyor, ancak bunlar, bu çalışmanın temel ilgi alanı değildir. Sınıflandırma projemiz geliştikçe, yönümüzü bu daha az her yerde bulunan, kültüre bağlı erdemlere çevirebiliriz.

Tablo 2: Erdemlerin Bir Nuktada Birleşmesi							
	Gelenek	Cesaret	Adalet	İnsanlık	İlimlilik	Bilgelik	Aşkılık
1	Konfüçyüsçülük	-	A	A	İ	A	İ
2	Taoizm	-	A	A	A	A	İ
3	Budizm	-	A	A	A	İ	A
4	Hinduizm	A	A	A	A	A	A
5	Atinalı Felsefesi	A	A	A	A	A	İ

6	Hristiyanlık	A	A	A	A	A	A
7	Yahudilik	A	A	A	A	A	A
8	İslâmiyet	A	A	A	A	A	A
NOT	A: Açıkça Adlandırılmış İ: Konu Olarak İma Edilmiş						

Üçüncüsü, bizim incelediğimiz bütün gelenekler, büyük, eğitilmiş, şehirleri, parası, hukuku ve iş bölümü olan uzun ömürlü toplumlardan oluşmaktadır. Bu kültürlerin hiçbiri diğerlerinden tamamen izole ortamda yaşamamışlardır. Konuyla oldukça ilgili olmamıza rağmen, tanımlamış olduğumuz altı çekirdek erdemden ister küçük ya da kısa ömürlü, isterse okuma yazma bilmeyen, isterse de avcı-toplayıcı toplumları karakterize edip etmediğini bilme iddiasında değiliz. Ancak, Biswas-Diener ve Diener (2003) tarafından yönetilmiş olan günümüze ait alan araştırması, Maasai (Batı Kenya'da) ve Inughuit (Kuzey Grönland'da) toplumları arasında, burada tanımlanmış olan çekirdek erdemleri doğrulamıştır.

Özetlemek gerekirse, etkili dinî ve felsefî geleneklere yönelik incelememiz, altı yaygın erdem sınıfının her zaman ve her yerde bulunduğunu gözler önüne sermiştir. Bu sonucun pozitif özellikleri, sınıflandırma teşebbüsümüz için önemli etkilere sahiptir. En önemlisi, diğerlerinden ziyade belirli erdem üzerine odaklanmak için keyfi olmayan bir ilkeye sahibiz. "Karakter" üzerine devam edip giden toplumsal tartışmaların çoğu, evrensel politik ve kişisel değerlerden daha az, ya bir yöne ya da diğerine meyillidir. Sınıflandırmamız kesinlikle bu tür erdemler konusunda olmasına rağmen, kural koyucu ya da kişiye özgü olandan ziyade, aynı anda her yerde ve her zaman mevcut olanı tanımlayıcıdır.

Biz bu çekirdek erdemleri daha spesifik karakter güçlerinin uzun bir listesini organize etmek için kullandık (Peterson ve

Seligman, 2004). Bu stratejiyi daha önceden ifade edilen genel erdemlerin güçlüğünü de içeren birkaç nedenden dolayı tercih ettik. Her durumda, genel erdemlere ulaşmak için birkaç yöntem düşünebiliriz ve nihaî ölçüm amacımız, çekirdek erdemlerin bu daha spesifik yollarına (bizim “güçler” olarak adlandırdığımız şey) odaklanmamıza rehberlik etti. Böylece, “insanlık” erdemine bir yandan diğeriyle yönelik sevgi, diğeri yandan da iyilik güçleriyle ulaşılır. Benzer şekilde, ılımlılık erdemi de birkaç yola sahiptir: alçakgönüllülük, öngörü ve kendini kontrol. Bu sınıflandırmanın pratik iması, hangi karakter güçlerinin benzer, hangilerinin benzer olmadığını göstermesidir.

Dördüncüsü, bu çekirdek erdemlerin yaygınlığı, evrensellik olasılığını ve evrensel açıdan ifade edilmiş olan ahlaki mükemmellik hakkındaki derin bir teoriyi göstermektedir (Wright, 1994). Bir olasılık da bu erdemlerin tamamen kültürel olmasıdır: elde edilmiş karakterler, uzun yaşamın, paralı, eğitilmiş, büyük iş bölümlü şehirleşmiş toplumların gereğidir. Diğeri bir olasılık, çekirdek erdemlerin tamamen biyolojik olduğu ve “ahlakî hayvanı” tanımladığıdır. Ve bizim olumlu baktığımız üçüncü bir olasılık, çekirdek erdemlere evrimsel yatkınlıktır. Her biri, çözülecek olan önemli yaşamsal bir problemin çözümüne izin verdiği için, davranmanın bu belirli stilleri ortaya çıkmış ve yaşatılmış olabilir.

Filozoflar, insanî şartlar içerisinde doğuştan var olan bazı zorlukları, direniş gerektiren bazı cezbedici şeyleri ya da yeniden iyi şeylere yönlendirilmesi gereken bazı motivasyonları etkisiz hale getirme anlamında erdemlere sıklıkla atıfta bulunurlar (Yearley, 1990, s. 16). İnsanlar (bazen) korkuyla doğru bir şey yapmaya eğilimli olmasaydı cesaret erdemini ya da (bazen) pervasız olmasaydılar ılımlılık erdemini varsaymaya ihtiyacımız da olmazdı. Atalarımızın üremesine, farkında olmasına, doğru erdemleri övmesine izin veren biyolojik olarak yatkın mekanizmalar olmasaydı, onların sosyal grupları çabucak yok

olmuş olurdu. Bizim her yerde olduğuna inandığımız erdemler, içimizdeki en karanlık şeylere karşı mücadele etmek ve onlara karşı zafer kazanmak için beşerî hayvana izin veren şeylerdir.

KAYNAKÇA

Alfarabi, *Aphorisms of the statesman* (D. M. Dunlop, Trans.), Cambridge University Press, England, Cambridge, 1961.

American Psychiatric Association, *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.), DC: Author, Washington, 1994.

Aquinas, S. T., *Summa theologiae* (T. McDermott, Trans.), MD: Christian Classics. (Original work published 1273), Westminster 1989.

Aristotle, *Nicomachean ethics* (R. Crisp, Trans.), Cambridge University Press, England, Cambridge, 2000.

Armstrong, K., *Buddha*, Penguin Group, New York 2001.

Bhatt, S. R., The Buddhist doctrine of universal compassion and quality of life. In R. P. Singh & G. F. McLean (Eds.), *The Buddhist world view* (pp. 111-120), India: Om, Faridabad 2001.

Biswas-Diener, R., & Diener, E., From the equator to the north pole: A study of character strengths. Unpublished manuscript, 2003.

Bok, S., *Common values*. University of Missouri Press, Columbia 1995.

Buckingham, M., & Clifton, D. O., *Now, discover your strengths*, Free Press, New York 2001.

Buss, D. M., Sex differences in human mate preferences: Evolutionary hypotheses tested in 37 cultures. *Behavioral and Brain Sciences*, 12, 1-14., 1989.

- Butterworth, C. E., Introduction to selected aphorisms. In C. E., Butterworth (Trans.), *Alfarabi: The political writings* (pp. 3-10), NY: Cornell University Press, Ithaca 2001.
- Carter, J. R., & Palihawadana, M. (Trans.), *The dhammapada*, Oxford University Press, New York 2000.
- Cheng, D. H., *On Lao Tzu*, CA: Wadsworth, Belmont 2000.
- Clarke, J. J., *The Tao of the West: Western transformations of Taoist thought*, Routledge, New York 2000.
- Cleary, T., Introduction. In T. Cleary (Trans.), *The essential Confucius* (pp. 1-11), Harper Collins, New York 1992.
- Comte-Sponville, A., *A small treatise on the great virtues* (C. Temerson, Trans.), Metropolitan Books. (Original work published 1995), New York 2001.
- Confucius, *Analects* (D. Hinton, Trans.), DC: Counterpoint, Washington 1992.
- de Waal, F. (July 28). Primates—A natural heritage of conflict resolution. *Science*, 289, 586-590, 2000.
- Do-Dinh, P., *Confucius and Chinese humanism* (C. L. Markmann, Trans.), Funk & Wagnalls, New York 1969.
- Dunlop, D. M., *Arab civilization to A.D. 1500*, Longman, London 1971.
- Dutt, R. C., *Buddhism & Buddhist civilisation in India*, *Seema, India, Delhi 1983*.
- Fakhry, M., *A history of Islamic philosophy* (2nd ed.), Columbia University Press, New York 1983.
- Fowler, M. (1999). *Buddhism: Beliefs and practices*, OR: Sussex Academic Press., Portland 1999.

- Graham, A. C., The origins of the legend of Lao Tan. In L. Kohn & M. LaFargue (Eds.), *Lao-tzu and the Tao-te-ching* (pp. 23-40), State University of New York Press, Albany 1998.
- Haberman, D. L., Confucianism: The way of the sages. In L. Stevenson & D. L. Haberman (Eds.), *Ten theories of human nature* (3rd ed., pp. 25-44), Oxford University Press, New York, 1998.
- Haberman, D. L., Upanishadic Hinduism: Quest for ultimate knowledge. In L. Stevenson & D. L. Haberman (Eds.), *Ten theories of human nature* (3rd ed., pp. 45-67), Oxford University Press, New York 1998.
- Hall, D. L., & Ames, R. T., *Thinking through Confucius*, State University of New York Press, Albany 1987.
- Harvey, P., *An introduction to Buddhism: Teaching, history and practices*, Cambridge University Press, England, Cambridge 1990.
- Huang, C., Terms. In C. Huang (Trans.), *The analects of Confucius* (pp. 14-35), Oxford University Press, New York 1997.
- Jahoda, M. *Current concepts of positive mental health*, Basic Books, New York 1958.
- Johansen, K. F., *A history of ancient philosophy: From the beginnings to Augustine* (H. Rosenmeier, Trans.), Routledge. (Original work published 1991), New York 1998.
- Kohn, L., The Lao-tzu myth. In L. Kohn & M. LaFargue (Eds.), *Lao-tzu and the Tao-te-ching* (pp. 41-62), State University of New York Press, Albany 1998.
- LaFargue, M., Recovering the Tao-te-ching's original meaning: Some remarks on historical hermeneutics. In L. Kohn & M.

- LaFargue (Eds.), *Lao-tzu and the Tao-te-ching* (pp. 255-276), State University of New York Press, Albany 1998.
- Lao Tzu, *Tao te ching* (D. C. Lau, Trans.), Viking Penguin, New York 1963.
- Leaman, O., *Key concepts in Eastern philosophy*, Routledge, New York 1999.
- Leaman, O., *An introduction to classical Islamic philosophy*, Cambridge University Press, New York 2002.
- Lynn, R. J., Introduction. In R. J. Lynn (Trans.), *The classic of the way and virtue: A new translation of the Tao-te-ching of Laozi as interpreted by Wang Bi* (pp. 3-29), Columbia University Press, New York 1999.
- Mahdi, M. S., *Alfarabi and the foundations of Islamic political philosophy*, University of Chicago Press, Chicago 2001.
- Nagao, G. M., The Bodhisattva's compassion described in *The mahāyāna-sūtrālamkāra*. In J. A. Silk (Ed.), *Wisdom, compassion, and the search for understanding: The Buddhist studies legacy of Gadgin M. Nagao* (pp. 1-38), University of Hawaii Press, Honolulu 2000.
- National Opinion Research Center, *General Social Survey: 1972-1998 cumulative codebook*. Retrieved December 25, 2003, from <http://www.icpsr.umich.edu/GSS/>, 2001.
- Pantanjali, *The yoga-sutra* (G. Feuerstein, Trans.), Dawson, England, Folkstone 1979.
- Peterson, C., & Seligman, M. E. P., *Character strengths and virtues: A handbook and classification*, DC: American Psychological Association, Washington 2004.
- Plato, *Republic* (A. Bloom, Trans.), Basic Books, New York 1968.
- Ridley, M., *The origins of virtue: Human instincts and the evolution of cooperation*, Penguin Books, New York 1996.

- Schwartz, S. H., Are there universal aspects in the structure and content of human values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19 - 45, 1994.
- Smart, N., *World philosophies*, Routledge, New York 1999.
- Taylor, S. H., Klein, L. C., Lewis, B. P., Gruenewald, T., Gurung, R. A. R., & Updegraff, J. A., Biobehavioral responses to stress in females: Tend-and-befriend, not fight-or-flight. *Psychological Review*, 107, 411-429, 2000.
- Thadani, N. V. (Trans.), *The bhagavad gita*, Munshiram Manoharlal, India, New Delhi 1990.
- Wong, E., *The Shambhala guide to Taoism*, Shambhala, Boston 1997.
- World Health Organization, *International classification of diseases and related health problems* (10th rev.), Geneva, Switzerland: Author, 1990.
- Wright, R., *The moral animal: The new science of evolutionary psychology*, Random House, New York 1994.
- Yearley, L. H., *Mencius and Aquinas: Theories of virtue and conceptions of courage*, State University of New York Press, Albany 1990.